

บทคัดย่อ

การพัฒนาศักยภาพองค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำในเขตลุ่มน้ำป่าสักตอนบน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการในการจัดการน้ำในเขตลุ่มน้ำป่าสักตอนบน และเพื่อพัฒนาศักยภาพขององค์กรท้องถิ่นในการจัดการน้ำในเขตลุ่มน้ำป่าสักตอนบน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีจำนวน 791 คน แบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างของวิจัยเชิงปริมาณ จำนวน 768 คน และกลุ่มตัวอย่างของวิจัยเชิงคุณภาพ 23 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง สถิติที่ใช้ในการศึกษา คือ สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษาด้านรูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรน้ำในเขตลุ่มน้ำป่าสัก

ตอนบน พบว่า รูปแบบและวิธีการในการจัดการน้ำในเขตลุ่มน้ำป่าสักตอนบน มีการปฏิบัติโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ระบุว่า การปฏิบัติเกี่ยวกับมิติทางนิเวศที่มีอยู่ในปัจจุบันเกี่ยวกับการซ่อมแซมระบบน้ำที่ชำรุดเสียหายให้ใช้ได้เป็นปกติ และการปฏิบัติเกี่ยวกับมิติทางสังคมที่มีอยู่ในปัจจุบันเกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา และความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับการใช้น้ำวางแผน เป็นการปฏิบัติในระดับปานกลาง และพบว่า การปฏิบัติเกี่ยวกับมิติทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในปัจจุบันเกี่ยวกับการจัดคิวการใช้น้ำเพื่อการเกษตรอย่างเป็นระบบ และการซ่อมแซมเหมืองฝายโดยชาวบ้าน เป็นการปฏิบัติในระดับน้อย

นอกจากนี้การปฏิบัติของรูปแบบและวิธีการในการจัดการน้ำในเขตลุ่มน้ำป่าสัก

ตอนบน ยังพบว่า คณะกรรมการในการจัดการน้ำขององค์การบริหารส่วนตำบลมีน้อยเกินไป ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ค่อยมาทำงานตามบทบาทหน้าที่ของตนเองหรือประชุมไม่ค่อยครบและนานๆ จะประชุมกันครั้ง โดยเฉพาะก่อนฤดูทำนา ส่วนใหญ่จะแต่งตั้งกันขึ้นมาลอยๆ มากกว่า โดยส่วนใหญ่คณะกรรมการในการจัดการน้ำจะเป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านอยู่แล้ว คือ ผู้ใหญ่บ้าน ส.อบต. และชาวบ้านที่ทำนา ในการจัดตั้งคณะกรรมการก็จะกำหนดกันขึ้นมาเอง ส่วนการปฏิบัติเกี่ยวกับขั้นตอนการจัดการน้ำ พบว่า มีการขุดเหมืองเล็กๆ เพื่อ ส่งน้ำไปในนาของชาวบ้านเพิ่ม กล่าวคือเดิมจะใช้น้ำผ่านนาของคนอื่นก่อน คือ นำนํ้าเข้านาคนอื่นให้เต็มก่อนแล้วค่อยเปิดทางน้ำมาที่นาตนเอง นอกจากนี้ได้มีการทำถนนโดยถมดินและหินลูกรังลงไปในทุกนาผ่านหัวแปลงของนาชาวบ้านเพื่อทำถนน เพื่อสะดวกในการขนข้าวช่วงเก็บเกี่ยวข้าว รวมถึงใช้ถนนนี้เป็นคันคูกันน้ำป้องกันน้ำท่วมด้วย และการใช้น้ำชาวนาจะใช้ใครใช้มัน เพราะน้ำมีเพียงพอสำหรับทุกคน แต่ก็พอจะมีระบบการใช้น้ำหรือระบบการจัดการน้ำใช้ร่วมกัน คือ ในวันนั้นใครใช้น้ำเข้านาตนเองก่อนก็ให้คนนั้นใช้น้ำให้เต็มมาก่อน คนต่อไปก็จะใช้เป็นลำดับต่อไป หรือไม่ก็จะมีการเจรจากันโดยขอ

แบ่งน้ำจากคนแรกก่อนหากมีการใช้น้ำตรงกันหรือใช้น้ำวันเดียวกัน โดยทำเป็นน้ำล้นจากถังกันน้ำของคนแรก กล่าวคือ คนแรกจะทำถังกันน้ำที่เหมือนแบบปิดทางน้ำไม่ให้น้ำไหลผ่านเลย เมื่อมีการเจรจา ก็จะลดถังกันน้ำลงให้น้ำไหลล้นไปได้เพื่อจะให้คนที่มาเจรจาได้ใช้น้ำร่วมด้วย ซึ่งโดยส่วนใหญ่ปัญหาการใช้น้ำร่วมกันจะไม่ค่อยมี เพราะมีน้ำเพียงพอสำหรับชาวบ้านทุกคน ในบางครั้ง การจัดการน้ำใช้เพื่อการเกษตรก็พบว่า ชาวบ้านช่วยกันนำเครื่องสูบน้ำไปช่วยกันสูบน้ำจากแม่น้ำป่าสักให้ไหลไปตามเมืองไปสู่ตนเองในช่วงการทำนาปี

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพขององค์กรท้องถิ่นในการจัดการน้ำในเขตลุ่มน้ำป่าสักตอนบน พบว่า การพัฒนาศักยภาพขององค์กรท้องถิ่นในการจัดการน้ำในเขตลุ่มน้ำป่าสักตอนบน มีระดับของการพัฒนาอยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ระบุว่าการปฏิบัติเกี่ยวกับกระบวนการหรือขั้นตอนของการพัฒนาศักยภาพขององค์กรท้องถิ่นในการจัดการน้ำเกี่ยวกับการจัดตั้งองค์กรหรือกลุ่มเพื่อจัดการน้ำใช้เพื่อการเกษตร และพบว่ามีคณะกรรมการเหมืองฝาย การสร้างเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำระหว่างชุมชน หรือหมู่บ้านหรือตำบลเพื่อจัดการน้ำใช้เพื่อการเกษตร อบต. ส่งเสริมให้กลุ่มผู้ใช้น้ำมีความร่วมมือระหว่างชุมชน หรือหมู่บ้าน หรือตำบลเพื่อจัดการน้ำร่วมกัน การประชุมอย่างต่อเนื่องของคณะกรรมการในการจัดการน้ำใช้เพื่อการเกษตร และการสร้างกฎ เกณฑ์ และโทษปรับสำหรับบุคคลที่ทำให้น้ำเน่าเสียของคณะกรรมการในการจัดการน้ำ พบการปฏิบัติในระดับน้อย นอกจากนี้การพัฒนาศักยภาพขององค์กรท้องถิ่นในการจัดการน้ำ ยังพบว่า การสร้างเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำระหว่างชุมชน หรือหมู่บ้าน หรือตำบล เพื่อการรักษาน้ำใช้ในการเกษตรที่สะอาดยังมีน้อย นอกจากนี้ยังพบว่าชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมน้อยหรือให้ความร่วมมือน้อยในการประชุมปรึกษาหารือเรื่องการใช้น้ำร่วมกัน เนื่องจากปัญหาเรื่องน้ำใช้ในการทำนาไม่ค่อยมี

การปฏิบัติเกี่ยวกับขั้นตอนการพัฒนาศักยภาพขององค์กรท้องถิ่น เพื่อรับทราบปัญหาความต้องการ และประเด็นที่จะพัฒนาประกอบการการพัฒนาศักยภาพขององค์กรท้องถิ่นในการจัดการน้ำ พบว่า ประชาชนไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมประชุม หากมีการประชุมก็จะนำเสนอประเด็นปัญหาอื่นๆ ไม่ใช่เรื่องการใช้น้ำ คือ ให้ทำถนนลงไปนานาเพื่อสะดวกในการขนข้าวเปลือกขึ้นมาจากนา เพราะนาตนเองอยู่ลึกกว่านาของคนอื่น การพัฒนาศักยภาพองค์กรท้องถิ่นในการจัดการน้ำก็ไม่พบเรื่องการพัฒนา กล่าวคือ ก็จะใช้กรรมการเดิมในการดำเนินการเรื่องการจัดสรรน้ำให้กับลูกบ้าน เนื่องจากปัญหาเรื่องน้ำใช้ทำนาไม่ค่อยมี รวมทั้งบางพื้นที่ก็มีแนวโน้มที่จะทำคลองส่งน้ำจากเขื่อนห้วยใหญ่ ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ มาใช้ทำการเกษตร และพื้นที่การทำวิจัยบางส่วนก็จะจัดการปัญหาเรื่องน้ำด้วยตนเอง คือ ใครจะทำการเกษตรในฤดูแล้งก็จะดูดน้ำขึ้นมาจากแม่น้ำป่าสัก หรือไม่ก็ดูดน้ำขึ้นมาจากใต้ดินเพื่อทำการเกษตรในฤดูแล้ง

Abstract

The purpose of this research were to study 1) model and procedure in water resource management in the upper Pasak watershed and 2) to develop the potentiality of local organization in water resource management in the upper Pasak watershed. The sample group consisted 791 samples and divided into two groups included 768 questionnaires by quantitative method and 23 interviewees. The research instrument was a questionnaire and interview were used as a tool for data collection. They were the unconstructed interviews. The data were analyzed by using descriptive statistics and content analysis for qualitative analysis.

The research findings were as follows :

1. The pattern and procedure of water resource management in the upper Pasak Watershed by the over all were at low level.
 - 1.1 the practicing of model and method in water management were also at low level.
 - 1.2 the patenting in the stages of water management were found that there were the barrage to managed water supply.
2. The potential development of local organization in water management in the upper Pasak watershed were found at low level although there were many barrage groups but there had no cooperation among theirs groups, there were no network among water users in community villages or sup-district and the lack of participation.
3. The stage of problem awareness, demands and the issue of potential development found that people were not to take part in community meeting, they were only demanded for roads to there field.

Key Words : The Potentiality Development of Local Organization.
 Water Resource Management.
 Upper Pasak Watershed.